

Språket i SMS – en translingvistisk dragqueen?

Ylva Hård af Segerstad Hasselgren,
fil.dr i allmän språkvetenskap

SMS, eller Short Message Service, är korta textmeddelanden som skickas mellan mobiltelefoner. Att kommunicera via SMS har blivit allt mer populärt under de senaste åren. Enligt Post- och Telestyrelsens rapport om svensk telemarknad under 2002 sändes 1,32 miljarder SMS, vilket är en ökning med 30 procent jämfört med 2001. I genomsnitt sändes 14,9 SMS per kund och månad. Kommunikationen via SMS sker med hjälp av skrift och kräver inte att mottagaren ska vara till hands precis när meddelandet skickas för att kommunikationen ska fungera, vilket t.ex. är fallet i en webbchatt.

I den språkvetenskapliga avhandling som jag lade fram i december 2002 tittade jag på hur skriftspråket används och anpassas efter de olika förutsättningar som gäller för bl.a. SMS. Analysen pekar på att språkbruket visar drag som är karaktäristiska för både tal och skrift. För att sätta en liten knorr på resonemanget, skulle man kunna säga att språkdragen i SMS-meddelanden är translingvistiska, eller med en ordlek: SMS-språk är som en translingvistisk dragqueen! Den här artikeln kommer kort att ta upp tänkbara orsaker till detta och ge exempel på språkbruk i SMS.

För studien av hur skrift används i SMS samlade jag in meddelanden på flera sätt. Via min personliga webbsida och artiklar i dagstidningar inbjöds folk att anonymt besvara frågor om hur och varför de använder SMS genom ett formulär på en webbsida som konstruerats för SMS-studien. Samtidigt ombads de att lämna exempel på SMS genom att kopiera ett meddelande som de själv skickat, tecken för tecken. Ett antal personer förde under en tid en "SMS-dagbok" där de besvarade frågor kring sitt SMS-ande. Under samma period vidarebefordrade de sina meddelanden direkt till min mobiltelefon. Dagböcker och vidarebefordrade meddelanden följdes sen upp med intervjuer. De olika metoderna resulterade i att jag fick en korpus, dvs. en samling av språkligt material, bestående av

1,152 meddelanden att analysera. I exemplen som ges nedan har jag bytt namn mot pseudonymer för att bibehålla informanternas anonymitet. Där endast initialer angetts har dessa ersatts av X. Förkortningar och utelämnade ord har jag skrivit ut inom hakparenteser för att visa vad som utesluts.

Under mitt avhandlingsarbete har jag emellanåt stött på oroade människor. Många tycks vara rädda att det ökade bruket av exempelvis mejl, chatt och SMS ska utarma språket. Man har sett att särskilt ungdomar använder ett förkortat, grammatiskt relativt förenklat språk med starka inslag av framför allt engelska lånord. Man oroar sig för att det ska leda till att språket förlorar i kärnfullhet och nyansrikedom, och att folk inte längre ska kunna stava eller uttrycka sig. Vad som lätt glöms är att vi ständigt använder vårt språk på många olika sätt och anpassar det efter en hel rad faktorer. Det är så självklart och vi är så bra på det att vi inte ens är medvetna om det. Vi formulerar en jobbansökan på ett sätt och pratar med familjen vid middagsbordet på ett annat. Den ena användningen, eller varianten, av språket utesluter inte den andra. Det samma gäller språkbruket i SMS.

I den här artikeln ska jag gå igenom hur SMS-skribenter anpassar sig till SMS-meddelandenas speciella villkor.

Typiskt tal och skrift

För att kunna säga att SMS-språk uppvisar drag som är karaktäristiska för både tal och skrift, måste vi veta vad som är typiskt för just tal och skrift. Typiskt tal är det spontana, vardagliga talet ansikte-mot-ansikte, till skillnad mot exempelvis talmannens tal i riksdagen. Typisk skrift är traditionellt standardskriftspråk som vi finner i t.ex. tidningstexter eller böcker. Det finns korpusar med både talat och skrivet språkligt material, exempelvis på institutionen för lingvistik vid Göteborgs universitet, som man kan göra språkliga jämförelser med.

Karaktäristiskt för spontant tal ansikte-mot-ansikte är exempelvis förekomsten av s.k. ”kommunikationsreglerare” (tvekljud som ”hmm” och ”ehh” och liknande) och s.k. ”återkopplingsenheter” (t.ex. ”ja”, ”visst”, ”mm”). Fenomen som dessa skrivs oftast inte ut i standardtexter.

Skrift, till skillnad från tal, innehåller exempelvis skiljetecken, man markerar skillnad mellan versaler och gemener. I standardskriftspråk är det vanligare med ”fullständiga meningar” och ett mer varierat ordförråd jämfört med tal. Eftersom skribent och läsare oftast inte är närvarande på

samma plats och vid samma tidpunkt, måste texter vanligtvis innehålla så pass mycket information att de kan ”stå för sig själva”. I talsituationen behöver man inte alltid uttrycka sig lika noggrant och explicit, utan kan använda sig av bakomliggande kunskap som de som talar delar, och därför inte alltid behöver uttrycka explicit i ord. När man talar med varandra sänder man också en hel massa information utöver själva orden man använder. Vi använder tonfall, pauser, blickar och gester för att förmedla hur meddelandet ska tolkas. Den här typen av ”kompletterande information” är svårare och mer tidskrävande att förmedla när man bara har skriften att förlita sig på. Det tar också längre tid och är ganska mycket mer ansträngande att skriva än att tala, vare sig man skriver med papper och penna eller med hjälp av tangentbord.

Vad påverkar kommunikation?

Människan har en förmåga att anpassa sitt beteende efter de förutsättningar som olika situationer innebär. Anpassningsförmågan gäller även vårt språkliga beteende, och som redan nämndes i introduktionen så varierar vi vår språkanvändning från en situation till en annan. Vår anpassningsförmåga är en viktig underliggande förutsättning.

Faktorer som påverkar språkbruket har exempelvis att göra med vilket medium för kommunikation man använder, vilket i sin tur hänger ihop med hur pass samtidig, eller synkron, kommunikationen kan vara. Vi använder språket på olika vis om vi har talad eller skriven kommunikation, om vi pratar i telefon eller ansikte mot ansikte. Faktorer som tekniska förutsättningar för textproduktion, begränsat antal tecken per meddelande, och liknande påverkar hur vi formulerar oss i skrift. Faktorer som har att göra med den situation kommunikationen förekommer i, t.ex. relationen mellan de som kommunicerar, syftet med kommunikationen, etc., influerar också vårt språkbruk.

Det är ett komplext nät av interagerande faktorer som influerar kommunikation och språkanvändning. De som nu i all korthet nämnts är inte uttömmande, men får anses tillräckliga för den föreliggande diskussionen.

Vad påverkar språkbruket i SMS?

Språkbruket i SMS visar drag av både tal och skriftspråkskaraktär.

Viktiga faktorer som påverkar språkbruket i SMS-meddelanden är bl.a. att kommunikationen endast sker via text. Man har ju bara de skrivna

Bilden visar ett exempel på hur ett SMS-meddelande kan se ut på mobiltelefonens skärm.

tecknen att tolka information från, till skillnad från tal ansikte mot ansikte då vi får syn- och hörselintryck samtidigt. Förutsättningarna för textproduktionen i SMS är dessutom mycket speciell: varje meddelande är begränsat till 160 tecken inklusive mellanslag. Meddelandena skrivs oftast med hjälp av telefonens minimala knappsats och läses på telefonens lilla skärmfönster. Man kan också skicka SMS via SMS-tjänster på webben. Där skriver man meddelandena på ett vanligt datortangentbord, vilket går snabbare och lättare än på mobiltelefonen.

De allra flesta SMS-meddelanden skickas mellan vänner (60 procent enligt en undersökning av Temo på uppdrag av Telia) eller nära familj (26 procent SMS:ar oftast till partnern), dvs. mellan personer som redan känner varandra sen tidigare och alltså har en hel del bakgrundkunskap gemensam. Innehållet bygger ofta på sånt som både sändare och mottagare är bekanta med sen tidigare, och behöver därför inte uttryckligen specificeras. Därför kan ett meddelande mycket väl se ut som i exempel 1:

(1) JAG ÅKER. BOMBSÄKERT.

Kortfattat så sker SMS-kommunikationen oftast i en informell situation där meddelanden skickas mellan vänner. Tillsammans med att längden på meddelanden är begränsad och att texten matas in med en liten knappsats, ger detta ofta texter som inte alltid följer normerna för standard-skriftspråket utan ofta visar drag av både tal- och skriftspråkskaraktär. Exemplet nedan är autentiska och är hämtade från den insamlade SMS-korpusen.

Exempel på okonventionellt skriftspråk i SMS

Skriftspråket som används i SMS-meddelanden är ofta talspråkshärmande. Exempelvis är det vanligt att utelämna verbändelser, precis som vi ofta

låter bli att tydligt uttala dem när vi talar. Om man stavar som det låter sparar man både tid, ansträngning och utrymme. Men den talspråksliknande stavningen är inte bara ett sätt att spara utrymme. Att skriva sitt meddelande som exempel 2, i stället för att skriva ut alla orden ("Jag är tillbaka! Ska vi ses? X"), sparar in tio tecken samtidigt som det slår an en familjär och informell ton.

(2) JA E TILLBAXS! CS? X

De SMS-meddelanden jag samlat in visar många olika sätt att spara utrymme, tid och ansträngning. Man anpassar sig till det begränsade utrymmet, samtidigt som man minskar ansträngningen och tiden det tar att knappa in på telefonen. Många meddelanden innehåller flera typer av förkortande strategier samtidigt. Här ska ges exempel på ett antal förkortningsmetoder som är karaktäristiska för SMS.

Etablerade förkortningar

(3) Ska vi köpa nåt vin **el. dyl.** [eller dylikt]

(4) Hallå hallå! Blir det kanske **ngn** [någon] beachvolley idag? //X

Etablerade, traditionella förkortningar används i SMS av samma anledning som de används i texter i andra sammanhang: för att spara tid, ansträngning och utrymme. De förstås troligen av alla som har vana att läsa och skriva.

Nya, oetablerade förkortningar

(5) hallå x, hur **e** [är] **d** [et]? vad händer i helgen. ska vi ta en fika?
ha **d** [et] bra! Vi **cs** [ses]. **p&k** [puss och kram]/x

(6) Tjena läget då? Ska vi gå på bio **lr** [eller] nåt ikväll? Ring mig när du slutar ja slutar kl 16 som vanligt vettu! puss...

(7) Va **QL**[kul] det ska bli på LÖR!

Nya förkortningar av svenska ord är vanliga. Många är gjorda i analogi med förkortningar man kan se i chattrum där det mest kommuniceras på engelska. Exempel 5, 6 och 7 visar svenska förkortningar som bygger på att uttalet av bokstavsnamnen låter som hela ord. I exempel 5 förkortar symbolen & tillsammans med de initiala bokstäverna "p&k" hela frasen "puss och kram". Vinsten med förkortningen kan dock gå om intet om

den inte förstås av mottagaren. Oftast kan man av sammanhanget sluta sig till den tänkta innebörden.

Talspråksvärmande stavning

(8) det finns en påse **me** [med] **klär** [kläder] kan du tvätta dem? ligger ngnstans i rummet, mest **strumper** [strumpor] å [och] sånt

(9) Bry **dej** [dig] inte å [och] du eller din syrra kan **la gö de** [väl göra det] själva. Eller?

(10) Jajemän!

Man stavar inte sällan ett ord som det uttalas, och dialektala ord och uttryck används ofta i SMS. Det beror inte alltid på att sändaren inte känner till stavningsnormen, utan snarare på ett medvetet val av olika anledningar. Stavningen ”dej” är ju accepterad stavning enligt SAOL sedan 1950. Det är heller inte ovanligt med talspråksspecifika ord eller ljud, exempelvis hmmm, vilka ofta saknar eller har en annan normerad stavning (”hm” i SAOL).

(11) **Hmm**, kanske det!? Vi hörs i morr’n [morgon] :-)

Utelämnning av det som ändå förstås

(12) [Ska vi] Träna imorgon?

(13) [Jag] kan inte ikväll. [Jag] måste jobba. [Jag] gillar dig i alla fall.
KRAM x

Pragmatisk kunskap som vem det är som skriver meddelandet, tillgång till delad gemensam bakgrundkunskap och liknande gör att det möjligt att utelämnat t.ex. pronomen, hjälpverb, verbändelser, prepositioner eller infinitivmärke, vilket ger en informell talspråkssliknande karaktär.

(14) Din syrra skrev att du blev arg då å då skrev jag att det var tontigt. Jag svara [de] ju å då prata [de] ja[g] ju ja[g] sa ju nej.

Utelämnad interpunktion

(15) Ge mig ditt nummer har det inte längre så ringer ja ikväll ska spela fotboll

Interpunktion förekommer naturligtvis inte i talad kommunikation. Däremot är interpunktion i skrift ett sätt att markera t.ex. pauser eller fråga.

Alla meddelanden utan interpunktion i korpusen är inte så långa att de hotar uppta allt utrymme. Men genom att utelämna interpunktionen sparar man knapptryckningar och tid.

Utelämnade mellanslag

(16) BANKOMATJÄVELNFUNKANTESOMVNLIT
KOMMERSENARE

(17) UtanBaraÖkatOchJagÄlskarDigMer&MerFastänDuÄrSur På
Mig.MenVillDuInteHaMigSå.SåBlirJag Jätteledsen.Du Behöver
InteFlyttaUppHitKäraVän.DuÄrNogBaraRädd
- www.hooya.com

Exempel 17 är skickat via en SMS-service på webben. Meddelandet är skrivet med hjälp av ett vanligt tangentbord där det är lättare att ändra skiftläge än när man skriver med knappsatsen på telefonen. Genom att markera början på varje ord med versal ökar man läsbarheten, och dessutom ser det intressant ut.

Konsonantskrift

(18) Har du **prgmrt** [programmerat] videon?

(19) BLADA? **SVNGLSKA** [SVENGELSKA]!

Om man låter bli att skriva ut alla bokstäverna i ord, i första hand vokaler-na (om än ej konsekvent), sparar man knapptryckningar. Vad man menar framgår ändå tydligt av sammanhanget. Exempel 19 visar på tydlig språkligmedvetenhet och kanske också ren och skär upptäckarglädje (*BLADA* står, för övrigt, för en förkortning av engelskans *rollerblade*, anpassat till svensk grammatik och uttal...)!

Att låta skriften uttrycka mer än vanligt

Smilisar

(20) Ha det så skönt. vi ses :-)

(21) HEJ X, har sträckt ryggen & har ont i halsen. Vi får träna tillsammans ngn annan dag :-(X

Smileys, eller "smilisar" som Svenska språknämnden föreslår, är kombinationer av tecken i försök att efterlikna ansiktsuttryck. Smilisar visar hur

någoting ska tolkas, dvs. känslor och attityder som i talsituationer förmedlas främst via ansiktsuttryck. Detta är något som vanligtvis är relativt svårt, eller åtminstone tid-, ansträngnings- och utrymmeskrävande, att uttrycka när man bara har skriften att förlita sig på. Symbolerna är relativt grovhuggna och kan precis som riktiga ansiktsuttryck tolkas på många olika sätt, men sammanhanget ger återigen ofta tolkningen. Det kan vara svårt att veta om ett meddelande är tänkt att tolkas som ironiskt när man inte har några ledtrådar från vare sig röst eller ackompanjerande ansiktsuttryck. Smilisar kan komplettera informationen.

Asterisker

(22) Älskar dig *puss o en lååång kram*

(23) Hello! Vad har du för dig ikväll? Ring! *Krama* Tack för igår det var kjempekosligt.

Asterisker som omgärdar ett ord eller en fras signalerar ofta en attityd eller känsla på samma sätt som smilisar. Men de kan också markera en händelse eller en aktivitet.

Förändras skriftspråket?

Exemplen ur korpusen visar att språkbruk i SMS har drag som är karaktäristiska för både tal och skrift. Men de som fruktar att skriftspråket radikalt håller på att förändras kan nog lugnas. Språkbruket i SMS bör snarast ses som en specialanpassning till förutsättningarnas för just denna typ av kommunikation. Det är en variant bland många andra varianter och användningar, och det ena bruket behöver inte utesluta det andra. Språkbruket i SMS visar snarare exempel på kreativa språkliga lösningar för att undvika det som är ansträngande, tidskrävande, utrymmeskrävande eller svårt att uttrycka i skrift.

Som språkforskare får man ofta höra att folk vill veta vad som är rätt och fel. Men lingvister är i allmänhet inte så intresserade av att diktera hur något ska vara, utan intresserar sig för att observera och beskriva hur språket faktiskt används. Man kan spekulera om just detta språkbruk, t.ex. de nya förkortningar som används bl.a. i SMS kommer att bli etablerade och börja användas även i andra sammanhang. kommer att sprida sig till andra typer av texter eller om det kommer att påverka det talade språket. Som all språkförändring beror det på om typen av skriftbruk upplevs som

effektivt av tillräckligt många. Jag är involverad i ett nytt forskningsprojekt ("Att lära sig skriva i IT-samhället", vilket beskrivs i ett annat kapitel i denna volym) kommer bl.a. att undersöka detta. Om barnen i skolan får lära sig och öva på att använda skrift enligt rådande normer för standardskriftspråk, får de en bas att utgå ifrån. Sedan kan de anpassa sin egen skriftspråksanvändning efter situation, medium, syfte och mottagare. I takt med att bruket förändras kommer så småningom också normerna för standardskriftspråket att förändras.

